

Dr. Yasır TÜRKYILMAZ

**İSLAM BORÇLAR HUKUKUNDA
AKİT MECLİSİ**

Dr. Yasır TÜRKYILMAZ

İSLAM BORÇLAR HUKUKUNDA AKİT MECLİSİ

ADALET YAYINEVİ

Ankara - 2025

ADALET BASIM YAYIM DAĞITIM SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

İslam Borçlar Hukukunda Akit Meclisi

Yasır Türkyılmaz

Hukuk Yayınları Dizisi – 4378

Birinci Baskı : Aralık, 2025

ISBN : 978 – 625 – 377 – 586 – 5

ADALET YAYINEVİ

Merkez

Strazburg Caddesi No: 10/B Sıhhiye-Ankara

Tel : (0312) 231 17 00

Fax : (0312) 231 17 10

İstanbul Şube

Mustafa Kemal Caddesi No: 60/C

(Anadolu Adliyesi Karşısı) Kartal-İstanbul

Tel : (0216) 305 72 81

Dağıtım

Strazburg Caddesi No: 17/B Sıhhiye-Ankara

Bursa Şube

Bursa Adliye Sarayı Zemin Kat Bursa

 : adalet.com.tr – adaletyayinevi.com

 : adalety@adaletyayinevi.com

 : facebook.com/adaletyayinevi

 : twitter.com/adaletyayinevi

Sayfa Tasarımı:

Bilgin Teren

Kapak Tasarımı:

Yasin Özbudak

Baskı:

BALOĞLU GRUP BASIN YAYIN

Saray Mah. 608 Cad. No: 6/A Kahramankazan/Ankara

Tel: (0312) 911 26 24

Sertifika No: 41297

ÖNSÖZ

İslam hukuku birçok alanda olduğu gibi borçlar hukuku alanında da önemli düzenlemelere sahiptir. Bunların arasında akit teorisinin bir parçası olan akit meclisi teorisi de bulunur. Ancak bu konu klasik kaynaklarda farklı bölümlerde dağınık halde ele alındığı için derli toplu halde bir akit meclisi teorisinin ortaya konması veya böyle bir teorinin ifade edilmesi zor hale gelmiştir. Buna mukabil klasik literatürde verilen dağınık bilgiler toparlandığında İslam hukukunun sistematik bir meclis teorisine sahip olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, akit meclisiyle ilgili Hanefî klasiklerinde dağınık halde bulunan hükümleri bir araya getirerek akit meclisinin mahiyetini, şartlarını, sınırlarını ve hukuki sonuçlarını ortaya koyan bütüncül bir akit meclisi teorisi oluşturmaktır. Çalışmanın kapsamı borçlar hukuku alanıyla ve Hanefî mezhebiyle sınırlanmıştır.

Çalışma konusunun belirlenmesinden yazım sürecine kadar her aşamada yol gösterici olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Ali KUMAŞ'a, çalışmamın şekillenmesinde katkıları bulunan Prof. Dr. Şevket TOPAL, Prof. Dr. Hacı Mehmet GÜNAY, Doç. Dr. İslam DEMİRCİ ve Doç. Dr. Emre KIYAK'a, görüşlerine başvurduğum ve tecrübesiyle bana yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Süleyman TURAN'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her zaman yanımda olup çalışma hayatım boyunca en büyük destekçim olan sevgili anneme, babama ve eşime, özellikle de çalışmam boyunca kendisine yeteri kadar zaman ayıramadığım kıymetli oğluma gönülden teşekkür ederim.

Dr. Yasır TÜRKYILMAZ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Rize/2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER	7
ŞEKİLLER LİSTESİ	11
KISALTMALAR	13

BİRİNCİ BÖLÜM

AKİT MECLİSİNİN AKİT NAZARİYESİNDEKİ YERİ

I. AKİT NAZARİYESİ	16
A. İrade Beyanı	24
1. İrade Beyanında Rıza	25
2. İrade Beyanında Uygunluk (Muvafakat)	28
a. Lafızların Uygunluğu	28
b. Muhtevanın Uygunluğu	31
3. İrade Beyanında Bağ (İrtibat)	32
II. AKİT MECLİSİ	33
A. İcap ve Kabul	36
B. Akit Meclisini Etkileyen Muhayyerlikler	38
1. Rücû (Tekliften Vazgeçme) Muhayyerliği	40
2. Kabul Muhayyerliği	41
3. Meclis Muhayyerliği	42
C. Diğer Muhayyerliklerin Meclisle İlişkisi	43
1. Ayıp Muhayyerliği	43
2. Görme Muhayyerliği	45
3. Şart Muhayyerliği	48
4. Tayin Muhayyerliği	51

İKİNCİ BÖLÜM

MECLİSLE İRTİBATINA GÖRE AKİTLERİN TASNİFİ

I. ÇOĞUNLUKLA SIHHAT MECLİSİNİN BULUNDUĞU AKİTLER	54
A. Bey' (Satış)	55

1. Meclisle İlişkili Şartlar.....	56
a. Borcun Borç Karşılığında Satışının Önlenmesi	56
b. Faizin Önlenmesi.....	70
i. Teslimin veya Tayinin Mecliste Yapılması	76
ii. Eşitliğin Mecliste Sağlanması	78
c. Fesadın Mecliste Giderilmesi.....	81
i. Akdin Sulbündeki Fesadın Giderilmesi.....	82
ii. Akdin Zaid Şartlarındaki Fesadın Giderilmesi.....	89
2. Teâtî.....	92
B. Selem	95
1. Meclisle İlişkili Şartlar.....	98
a. Anaparanın Mecliste Ödenmesi	98
b. Fesadın Mecliste Giderilmesi.....	104
i. Akdin Sulbündeki Fesadın Giderilmesi.....	104
ii. Akdin Zaid Şartlarındaki Fesadın Giderilmesi.....	107
2. Meclisle İlişkili Diğer Hususlar	109
a. Görme ve Ayıp Muhayyerliği	109
b. Selem Meclisinde Vekalet, Kefalet, Havale ve Rehin.....	110
c. Selem Bedelinde Sulh	111
C. Sarf.....	112
1. Meclisle İlişkili Şartlar.....	118
a. Teslimin Mecliste Yapılması.....	118
b. Eşitliğin Mecliste Sağlanması	127
c. Fesadın Mecliste Giderilmesi.....	129
2. Meclisle İlişkili Diğer Hususlar	130
a. Görme ve Ayıp Muhayyerliği	130
b. Sarf Meclisinde Vekalet, Kefalet, Havale ve Rehin	131
c. Sarf Akdinin Bey' Akdiyle Mürekkep (Bileşik) Olması	133
d. Sarf Akdinin Farklı Akitlerle Peş Peşe Olması.....	134
e. Sarf Akdinin İkâlesi.....	136
II. MÜBADELE YAPILMASI HALİNDE SIHHAT MECLİSİNİN BULUNDUĞU AKİTLER	137
A. Sulh	137
B. Kısmet (Taksim).....	143
III. SIHHAT MECLİSİNİN YALNIZCA TASHİH İÇİN BULUNDUĞU AKİTLER.....	146

A. Kira	146
1. Akdin Sulbündeki Fesadın Giderilmesi	150
2. Akdin Zaid Şartlarındaki Fesadın Giderilmesi	151
B. Rehin	156
C. Şirket	160
1. Mudârebe.....	165
2. Müzâraa	169
3. Müsâkât.....	174
D. İstisnâ'	177
IV. SIHHAT MECLİSİNİN BULUNMADIĞI AKİTLER.....	180
A. Hibe.....	180
B. Vasiyet.....	186
C. Vakıf	190
D. Kefalet	194
E. Havale	199
F. Vekalet	202
G. Vedîa	207
H. Âriyet.....	209
I. Karz	212
J. Muvâlât.....	213

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKİT MECLİSİNİN KAPSAMI

I. AKİT MECLİSİNİN AŞAMALARI	215
A. İn'ikad Meclisi	219
1. Kabulden Önce Tarafların Mekan Birlikteliğinin Sona Ermesi	221
2. Kabulden Önce Tarafların Akitten Vazgeçmesi (î'râz)	224
3. İcaptan Dönme	227
4. Taraflardan Birinin Ehliyetini Kaybetmesi	229
5. Akit Konusunun Telef Olması veya Değişime Uğraması	230
B. Sihhat Meclisi ve Bu Meclisi Doğuran Sebepler	230
1. Borcun Borç Karşılığında Satışının Önlenmesi	231
2. Faizin Önlenmesi	232
3. Müsfit Unsurun Giderilerek Akdin Sahih Hale Getirilmesi	233
II. İN'İKAD MECLİSİ İLE SIHHAT MECLİSİ ARASINDAKİ FARKLAR.....	235

III. İN'İKAD MECLİSİ İLE SIHHAT MECLİSİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ	236
IV. SIHHAT MECLİSİ İLE MUHAYYERLİK MECLİSİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ	237
V. HAZIRLAR ARASINDA AKİT MECLİSİ	237
A. Sözlü ve Yazılı Akitlerde Meclis	239
1. Sözlü Akit.....	239
a. Tarafları Aynı Kişinin Temsil Ettiği Akitlerde Meclis.....	240
b. Muallak ve Muzâf Akitlerde Meclis	241
2. Yazılı Akit.....	242
B. Sesli ve Görüntülü Görüşmeyle Yapılan Akitlerde Meclis	243
VI. HAZIR OLMAYANLAR ARASINDA AKİT MECLİSİ	254
A. Elçiyle Yapılan Akitlerde Meclis.....	254
B. Posta ve Elektronik Posta Yoluyla Yapılan Akitlerde Meclis.....	259
C. Web Sitesi veya Mobil Uygulamalarda Yapılan Elektronik Akitlerde Meclis.....	263
1. Elektronik Satış.....	266
2. Elektronik Sarf Akdi	275
VII. MEZHEPLERE GÖRE AKİT MECLİSİ SÜRECİNDEKİ FARKLAR.....	279
SONUÇ.....	283
KAYNAKÇA.....	291

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Hanefîlere göre hazırlar ve hazır olmayanlar arasında müzakere ve akit meclisi (akitle sonuçlanan bir işlemde)..... 218
- Şekil 2:** Şâfiîlere göre hazırlar arasında akit meclisi 279
- Şekil 3:** Hanbelîlere göre hazırlar arasında akit meclisi..... 280
- Şekil 4.** Hanefîlere ve Mâlikîlere göre hazırlar ve hazır olmayanlar arasında akit meclisi..... 281

KISALTMALAR

b.	:	İbn
bk.	:	Bakınız
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H	:	Hicri
Hz.	:	Hazreti
M	:	Miladi
öl.	:	Ölümü
TBK	:	6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu (2011)
m. TBK	:	Mülga 818 Sayılı Borçlar Kanunu (1926)
TMK	:	4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu (2001)
TKHK	:	6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
yy.	:	Yüzyıl
y.y.y.	:	Yayın yeri yok

BİRİNCİ BÖLÜM

AKİT MECLİSİNİN AKİT NAZARİYESİNDEKİ YERİ

Hukukun kendisine bir anlam yüklediği olgular ikiye ayrılır. Bunların birincisi hukuki olaydır. Hukuki olaylar insan iradesinin bir ürünü olmayıp doğum ve ölüm gibi örneklerle kendini gösterir. İkincisi ise hukuki fiildir. Hukuki fiiller insan iradesinin sonucunda meydana gelir ve bunların en önemli kısmını hukuki işlemler oluşturur.¹ Bunlar, tek taraflı hukuki işlemler ile iki veya çok taraflı hukuki işlemler olarak ikiye ayrılır.²

Günlük hayatta soyut hukuki işlem kavramı yerine satış, kira ve vekalet gibi somut kavramlar kullanılır. Bu yüzdendir ki mer'i hukuk ve batılı hukuk sistemleri içinde bu kavram zamanla oluşmuştur. Örneğin Roma hukukunda; satış, kira ve vekalet gibi somut işlemler düzenlenmişken soyut halde hukuki işlem kavramına rastlanmaz.³ Benzer şekilde, İslam hukukunun klasik kaynaklarında da satış, kira ve vekalet gibi somut hukuki işlemler detaylı biçimde ele alınmış, ancak soyut hukuki işlem kavramına yer verilmemiştir.⁴

Hukuki işlemler arasında günlük hayatta en çok iki veya çok taraflı hukuki işlemler yani akitler (sözleşmeler) yer bulur. Çünkü borç doğuran

¹ Necip Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku Genel Bölüm* (İstanbul: Filiz Kitapevi, 2017), 1/83.

² Turgut Akıntürk, *Hukuka Giriş*, ed. Neval Okan (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009), 188; Hasan Hacak, "Mülkiyet ve Akit Teorisi", *İslâm Hukukuna Giriş*, ed. Hacı Yunus Apaydın (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2016), 196; Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 1/94-95.

³ Kocayusufpaşaoğlu vd., *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, 1/89.

⁴ İlgili akitler için bk. Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 5/511-571, 6/526-620, 7/425-465; Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî* (İstanbul: Dâru'l-Mîzân, 2020), 458-518, 575-592, 669-689; Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *Kitâbu'l-ihdiyâr li-ta'îli'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Mârifet, 2010), 2/3-50, 2/61-74, 2/188-199.

hukuki işlemlerin ve insan için önemli olan mülk edinme gayesinin en yaygın yöntemi akitlerdir. Nitekim hukuk tarihinde, mülkiyetin sebepleri arasında sahipsiz mala el koyma yönteminden sonra ikinci sırada akitlerin yer aldığı ifade edilir.⁵

Akitlerin yaygın olarak kullanılmasının temelinde, insan hayatının kendine özgü yapısı yatmaktadır. İnsan, diğer canlılardan farklı olarak pek çok ihtiyaca sahip olmasına karşın bu ihtiyaçların tamamını kendi başına karşılayamaz. Bu nedenle diğer bireylerin yardımına ihtiyaç duyar. Bunu yaparken de genellikle bir mübadele süreci gerçekleşir. İhtiyaç duyduğu şeyi elde etmek için başkasının ihtiyaç duyduğu şeyi ona vererek bir akit yapar ve böylece gücünün yetmediği şeyleri elde edebilir. İnsanın maddi ihtiyaçlarının yanı sıra manevi ihtiyaçları da bulunur. Örneğin toplumsal bir varlık olma özelliği taşıdığı için başkalarıyla birlikte yaşama gereksinimi duyar. Bunu yaparken komşu edinir ve komşusuyla birtakım irtifak ortaklıkları kurar.

Akitler insan hayatında o kadar yaygındır ki insanlar günlük hayatın akışındayken çoğu zaman yaptıklarının birer akit olduğunu düşünmez. Örneğin alışverişe çıkan bir kişi market rafından bir ürünü alıp kasada ödeme yaptığında bir satın alma akdi kurar. Hatta özel kasaların bulunduğu marketlerde bir insanla iletişim kurmadan bile bunu yapabilir. Benzer şekilde okula gitmek isteyen bir öğrenci, dolmuşu binip kartını okutduğunda yine bir insanla iletişim kurmadan bir kira akdi yapmış olur. Bütün bunlar, birer hukuki işlemdir ve birer akit örneğidir. Bu açıdan insan hayatı, maddi ve manevi boyutuyla hukuki olay ve hukuki işlemlerle doludur. Bunların arasında en büyük payı da şüphesiz akitler oluşturur.

I. AKİT NAZARİYESİ

Akit, Arapça bir kelimedir ve sözlükte; bağlamak, düğümlemek ve söz vermek manasına gelir. İpin bağlandığını ifade etmek için veya ıstlahi manasıyla “Alışverişi akdeddi.” demek için bu kelimenin fiil hali olan “عقد a-k-d” kelimesi kullanılır.⁶

⁵ Nuri Kahveci - Alimcan Buğda, “Akitlerle İlgili Hususlar”, *İslam Hukuku*, ed. Nuri Kahveci (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020), 207.

⁶ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1990), 3/296; Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kub b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-muhît* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2008), 1118.